

MŰHELY

Beszámoló a 26. Nemzetközi Névtudományi Kongresszusról

1. A Nemzetközi Névtudományi Társaság (International Council of Onomastic Sciences, ICOS) 2017. augusztus 27. és szeptember 1. között Magyarországon tartotta a nemzetközi névkutatás legrangosabb, háromévente megrendezett világkonferenciáját, a Nemzetközi Névtudományi Kongresszust (International Congress of Onomastic Sciences, ICOS). Bár a szándék, a nemzetközi biztatás messze nem új keletű, hazánkban korábban – megfelelő szervezői háttér híján – nem kerülhetett sor a világkonferencia megszervezésére.

A mostani, immár 26. kongresszus megrendezését – az előző világkonferencia alkalmával sikeresen benyújtott pályázat alapján – a Debreceni Egyetem névkutatóinak közössége vállalta magára. A kongresszus szakmai szervezőbizottságának elnöke Hoffmann István, társelnöke Terhi Ainiala (Finnország), koordinátora Tóth Valéria, titkára Györffy Erzsébet lettek. Munkájukat további 4 magyarországi, illetve 10 külföldi névkutatóból álló szakmai szervezőbizottság, valamint az ICOS vezető testülete segítette. A szervezés, előkészítés és megvalósítás nagyja azonban a Debreceni Egyetem magyar névkutatóira, illetve az őket segítő hallgatók és munkatársak csapatára hárult. A 26. Nemzetközi Névtudományi Kongresszus nekik köszönhetően magas szakmai színvonalon, több újszerű és előremutató kezdeményezéssel együtt valósulhatott meg.

Az alábbiakban a kongresszus összképét vázolva, elsősorban annak programjáról, szakmai tartalmáról adok áttekintést. Több tanulságos szempont és témakör bemutatását ugyanakkor mellőzöm, mert azokról – különösen a tervezés és az előkészítés munkájáról – a szervezők tapasztalatai alapján TÓTH VALÉRIA számol be részletesebben is folyóiratunk lapjain.¹

2. A kongresszust a szervezők Lokális és globalitás a nevek világában (Locality and globality in the world of names / Lokalisierung und Globalisierung in der Welt der Namen / Localité et globalité dans l'univers des noms) címmel hirdették meg – a magyar névkutatók számára, talán nem véletlenül, Kálmán Bélára és művére is emlékeztető módon. A szakmai programban 200 előadás hangzott el (túlnyomó többségében angol nyelven); a 230 résztvevő 41 országból (elsősorban Európából), 120 különböző intézmény (kutatóhely) képviselőjében érkezett a kongresszusra Debrecenbe.²

¹ Lásd jelen számunk következő írását (TÓTH 2017). A két cikk közötti bizonyos mértékű tematikus átfedéseket nem küszöbölhettük ki, úgy gondoljuk azonban, hogy ezzel együtt is célszerű módon egészítik ki egymást témájuk bemutatásában.

² A kongresszus programját, az előadások összefoglalóit, a kongresszusra vonatkozó további információkkal együtt lásd a rendezvény honlapján: <http://icos2017.unideb.hu>.

A programban három plenáris előadás kapott helyet. A nyitó napon GRANT W. SMITH, az észak-amerikai Eastern Washington University professzora névelméleti témáról: a tulajdonnevek szimbolikus szerepéről tartott előadást, a különböző tulajdonnévfajtákat reprezentáló példákkal. A másik két plenáris előadás a kongresszus további folyamán hangzott el. STAFFAN NYSTRÖM, a svédországi Uppsala universitet egyetemi tanára az alkalmazott névtan területéről vette témáját: a helynévpolitika (a kulturális örökség megőrzése, névtervezés, hivatalos szabályozás stb.) kérdéskörét tárgyalta; elsősorban, de nem kizárólag az e téren sok szempontból példaértékű skandináv gyakorlat alapján. A házigazdák képviselésében HOFFMANN ISTVÁN és TÓTH VALÉRIA plenáris előadása kapott helyet a programban, a helynévkutatás témaköréből a toponimák keletkezésének és változásainak elméleti kérdéseit, illetve a helynevek tipológiai leírásának problematikáját állítva a középpontba.

A kongresszus szekció-előadásaira egyszerre 6-8 szekcióban, egymással párhuzamosan került sor. A szekciók (alszekciók) az előadások (szűkebb) tematikája, s részben az előadás nyelve szerint álltak össze. A lehetséges témák és a program gazdagságát jelzi, hogy egy időben csupán személy- vagy helynévtani témájú szekciókból is egyaránt 2-3 közül választhatott az érdeklődő hallgatóság. A legszélesebb témaköröket – azaz a hely- és a személynévkutatást – így külön alszekciókba osztották a szervezők: elméleti problémák a hely-/személynévkutatásban, hely-/személynévtörténeti, illetve változásvizsgálatok; helynévkontaktusok és névrendszerek; keresztnévek (egyénevek), családnévek. A további témák szekciókba szerveződése is tanulságos képet mutatott: általános névtan, névtervezés és névpolitika, szocioonomasztika, alkalmazott névtan, digitális névkultúra, irodalmi névadás, egyéb nevek. Mint ebből is látszik, a hagyományosan jellemző témák és nézőpontok – általános névtani, névtörténeti, leíró kutatások – mellett kiemelt figyelem mutatkozott a résztvevők (és a szervezők) részéről a szocioonomasztikai megközelítések, illetve a névkutatás gyakorlatibb oldala, ti. az alkalmazott névtani problematika iránt. Ez utóbbi témakörök a kongresszus speciális programjában: a szimpóziumok körében is külön teret kaptak.

Újszerű kezdeményezésként ugyanis a kongresszus egyik napját – jórészt felkért előadókkal tervezett – tematikus szimpóziumok töltötték ki. Ezeket egy-egy magyar, illetve külföldi névkutató közösen készítette elő (l. még alább, zárójelben). Öt szimpózium kapott helyet a programban, a következő címekkel és sorrendben: Helynevek és személynevek rendszertani összefüggései (Tóth Valéria és Milan Harvalík), A szocioonomasztika helyzete és feladatai (Györffy Erzsébet és Terhi Ainiala), A közép-európai névrendszerek kölcsönhatásai (Bölcskei Andrea és Oliviu Felecan), Nemzetközi névtani együttműködések és projektek (Farkas Tamás és Nick Iman), valamint Alkalmazott névkutatás a gyakorlatban (Slíz Mariann és Emilia Aldrin). Az ezek keretében elhangzott előadások – az alkalmazott névtani szimpóziumon belül egyúttal kerekasztal-megbeszélésekkel kiegészülve – az adott témakörök számos aktuális és alapkérdését vették napirendre, némelyik szimpóziumon belül a meghatározott témakör lényegében módszeres áttekintésére is vállalkozva. E kongresszusi munkaforma kiváló terepet és keretet biztosított az adott problémakörök belső összefüggéseinek mélyrehatóbb, nyelvek és kultúrák közötti kontextusba helyezett megvitatására, a fókuszált vélemény- és tapasztalatcserére, esetleges további nemzetközi együttműködések megalapozására is.

A kongresszus magyar előadói részéről átfogó igényű elméleti, valamint konkrét vizsgálatokra alapuló empirikus; személy-, hely-, írói és egyéb nevekkal foglalkozó; általános névtani, névtörténeti, névkontaktológiai vagy leíró szempontú előadásokat egyaránt

hallhattunk. Több magyar (akárcsak több külföldi) résztvevő két előadással is szerepelt a konferenciaprogramban (jellemzően egy szekcióban, valamint egy szimpózium keretében megtartott felkért előadás formájában).

Az elhangzott előadások kapcsán magyar szempontból említést érdemel, hogy – a számos magyar résztvevő által megtartottakon túl – többük foglalkozott kifejezetten magyar vonatkozású témával. Ilyen előadásokat hallhattunk a névtörténet, illetve a névkontaktusok témaköréből: a magyar nyelvi hatás Máramaros megye helyneveinek körében (ADELINA EMILIA MIHALI), a 'magyar' nép-, illetve országnév és származékai a francia nyelv szó- és névkincsében (MICHEL RATEAU); valamint a kontrasztív szemléletű névkutatás kapcsán: keresztnévek köznevesülése a finn és a magyar nyelvben (MARIA SARHEMAA), az észt és a magyar nyelvi eredetű keresztnévkincs összetétele (ANNIKA HUSSAR és TIINA RÜÜTMAA).

3. A kongresszusi program gerincét képező plenáris, szekció- és szimpóziumi előadások sorát számos további szakmai program egészítette ki. A kongresszus egy hete alatt az ICOS különböző bizottságai, munkacsoportjai is üléseztek, illetve bizonyos szakmai, résztvevői csoportok is megtartották saját összejöveteleiket.

Az ICOS választott vezetőtestülete két alkalommal: a kongresszus nyitónapját megelőző napon, valamint – immár új összetételben – a zárónapon, a tisztújító közgyűlést követően tartott ülést. A közgyűlés a szokásos programpontokat vette sorra: a tisztségviselők beszámolóit az elmúlt időszakról, a megfelelő szavazások lebonyolításával. A közgyűlés a szervezet elnökének választotta a finn Paula Sjöblomot, Tóth Valériát pedig ismételten megszavazta a vezetőtestület tagjának. A következő, 2020-ban tartandó kongresszus helyszíne a közgyűlés döntése alapján Krakkó lesz, szervezője pedig a Lengyel Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete és a Jagelló Egyetem, a Cseh Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézetével és a besztecebaniai Bél Mátyás Egyetemmel együttműködésben. A szervezők kiemelt témaként a névkutatás interdiszciplináris kapcsolatainak területét jelölték meg.

Az ICOS két munkabizottsága, a Bibliográfiai Csoport és a Terminológiai Csoport szintén megtartotta saját ülését, melyek során az elmúlt időszakban végzett munkát, a feladatok jelenlegi állását értékelték, s a jövőre vonatkozó lehetőségeket, terveket vitatták meg. (Magyar tagjai egyébként mindkét munkacsoportnak vannak.) A nemzetközi névtani bibliográfia ügyében az igazán célszerű megoldásokat eddig nem sikerült megtalálni. A nemzetközi névtani terminológia terén már inkább történtek előrelépések: több nemzeti nyelven készült el, illetve készül korszerű terminológiai jegyzék, a szlovák névkutatók által építeni kezdett névtani terminológiai adatbázis pedig egy széles merítésű és gazdag tartalmú, soknyelvű nemzetközi terminológiai szótári adatbázis kereteit is segíthet megteremteni. Ezen a bizottsági ülésen mutatták be (majd a kongresszust záró közgyűlésen is) a Magyar és nemzetközi névtani terminológia / Hungarian and International Onomastic Terminology című kétnyelvű kiadványt, mely az ICOS és a Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadásában a kongresszusra időzítve jelent meg, s a két legfontosabb nemzetközi névtani terminológiai jegyzék magyar változatát és mutatóit, illetve a témakörhöz kapcsolódó, angol és magyar nyelven egyaránt közölt kísérő tanulmányokat adja közre (BÖLCSKEI–FARKAS–SLÍZ szerk. 2017).

Egy korábban már létező gyakorlatot felújítva a névtani folyóiratok szerkesztői is megbeszélést tartottak az egyik programnap estéjén. Az ülésen 10 ország 15 névtani

folyóiratának képviselői vettek részt. Az elhangzott javaslatok a névtani folyóiratok (szakmai) presztízsének, (nemzetközi) láthatóságának és (szabad) hozzáférhetőségének erősítését, a mai szaktudományos trendeknek és elvárásoknak a fokozott figyelembe vételét, illetve a nemzetközi együttműködés lehetőségeinek jobb kiaknázását célozták. Örömmel állapíthattuk meg, hogy bár bőven lenne még tennivaló e téren – miközben hazai lehetőségeink meglehetősen szűkösek –, magyar szempontból kifejezetten jól kiálljuk a nemzetközi összehasonlítás próbáját. Az ICOS folyóirata, az Onoma szintén megtartotta saját szerkesztőbizottsági ülését. A nemzetközi névkutatás folyóiratának megjelenése sajnos továbbra is jelentős, több éves késésben van; így reméljük, ezt a lemaradását belátható időn belül sikerül majd ledolgoznia.

A világtalálkozón részt vevő doktorandusz hallgatók számára is szerveztek találkozót, az őket foglalkoztató kérdések megvitatásának fórumaként. (Az ehhez kapcsolódóan létrehozott Facebook-oldalak ICOS Student Network cím alatt érhető el a közösségi oldalon.)

A kongresszus teljes ideje alatt megtekinthető volt az a tanulságos és hasznos kiállítás, mely az elmúlt években különböző világ- és nemzeti nyelveken megjelent névtani munkákból adott bőséges válogatást. A kiállításra több mint 120 kiadvány érkezett (névtani folyóiratok, monográfiák, szótárak, konferencia- és tanulmánykötetek) különböző országokból. Tartalmukról a melléklet egységesen kitett rövid, többnyire angol nyelvű összefoglaló is tájékoztató, s természetesen kézbe vehetők is voltak a helyszínen. (Többüket folyóiratunk jelen száma is ismerteti egyébként.) A konferencia szervezőinek saját névtani kiadványai – melyeket elsősorban A Magyar Névtan Kéziratgyűjtemény sorozatcím foglalt keretbe (45 megjelent kötet, a legújabbak a kongresszusra időzítve) – külön kiemelt helyet foglaltak el a kiállításon. A debreceni névkutatók korábbi, magyar nyelvű kötetei, illetve a kongresszusra elkészült és megjelentetett, angol nyelvű kötetek (ezekről részletesebben l. alább) külön asztalokon, a résztvevők számára szabadon elvihetően is ki voltak helyezve.

A kiállítás legfigyelemreméltóbb újdonsága a középpontjában elhelyezkedő digitális tér volt, melyben hat, online elérhető névtani adatbázis, illetve alkalmazás tartalmával és működésével lehetett megismerkedni. Ezek a következők voltak: a cseh és a lett helynévtani adatbázis (Názvy Míst, ill. Vietvārdu datubāze); a lengyel víznevek elektronikus szótára (ESHP); a Magyar Nemzeti Helynévtár (MNH, ezt rövidfilm is bemutatta a helyszínen); az Erdélyi Helynévtörténeti Adattár, illetve interaktív névföldrajzi atlasz (EHA; SZABÓ T. ATTILA gyűjtése, BÁRTH M. JÁNOS fejlesztésével); valamint a középkori európai személynévszótár (DMNES; SARA L. UCKELMAN főszerkesztésével, magyar szerkesztője SLÍZ MARIANN).³ Az adatbázisokat egy-egy adott időpontban (valamely ebéd- vagy kávészünetben) fejlesztőik is bemutatták az érdeklődőknek, így itt és személyesen is volt mód beszélgetni velük a bemutatott projektekről.

A kongresszus programját – a bevett gyakorlat szerint – a szakmai tartalmak mellett különböző társasági és kulturális események kínálata gazdagította, egészítette ki.

4. Bár a névkutatás elsősorban nemzeti és nyelvi keretek között folyó szakmai tevékenység, számottevő nemzetközi dimenziója is van; ez ígéretes és eredményes együttműködésekre

³ <http://www.nazvymist.cz>; <http://vietvardi.lgia.gov.lv>; <http://eshp.ijp.pan.pl>; <http://mnh.unideb.hu>; <http://eha.elte.hu>; <http://dmnes.org>.

is sokféle lehetőséget kínál, melyekkel a magyar névkutatás is egyre inkább kíván és tud is élni (vö. FARKAS 2015). A 26. Nemzetközi Névtudományi Kongresszus nemcsak a mai onomasztika elevenségét és sokszínűségét mutatta be, de tanúbizonyságot tett arról is, hogy létezik egy olyan, európai színvonalú magyar névkutatás, mely e szakterület nemzetközi tudományos közéletének és további fejlődésének is fontos tényezője lehet.

A kongresszus sokféle, az eddigiekben már bemutatott módon nyújtott nagyszerű lehetőséget arra, hogy a magyar névkutatás – bár korántsem számítható ismeretlennek – minél gazdagabban bemutakozzon a tudományterület más országokból érkezett művelői számára. E lehetőséget a szervezőknek a szakterület nevében is csak köszönni tudjuk. A debreceni névkutató műhely ugyanakkor – a világkonferencia szervezésének feladatai mellett, a hazai szakma számára is meglepetésként – olyan, angol nyelvű kiadványok megírását és megjelentetését is vállalta a kongresszus alkalmából, melyek kutatásaik közelmúltját és jelenét, illetve újabb eredményeit reprezentálják a szélesebb körű tudományosság számára. A HOFFMANN ISTVÁN, RÁCZ ANITA és TÓTH VALÉRIA szerzőhármas munkájaként (2017, 313 lap), a német Helmut Buske Verlag által jegyzett kiadványként jelent meg a *History of Hungarian Toponyms* című kötet, mely a magyar helynevek (hangsúlyosan a településnevek) rendszerének, történetének és összefüggéseinek módszeres bemutatására vállalkozik. A mű magyar változatának megjelentetését hiánypótló volta miatt hasonlóképpen reméljük. KOVÁCS ÉVA szerkesztésében, *A Survey of Historical Toponomastics* címmel (2017, 151 lap) látott napvilágot egy bőséges válogatás a Helynévtörténeti Tanulmányok 2004 óta megjelent 12 kötetének anyagából. A kiadvány a korábbiakban megjelent cikkek zömének általában egy-egy oldal terjedelmű, szerzőik által e célra elkészített angol nyelvű összefoglalóit tartalmazza, 12 tematikus fejezetbe rendezve. A RESZEGI KATALIN által megírt, *The History of Onomastic Research in Debrecen* című kisebb kötet (2017, 78 lap) a Debreceni Egyetemen folyó névtani tárgyú kutatások történetét foglalja össze, Csűry Bálinttól a jelenlegi legifjabb nemzedék, a doktori programban tanuló fiatalok munkásságáig; bőséges (a kötet harmadát kitevő) bibliográfiával. Az utóbbi két kötetet egyébként borítójuk is az ICOS-kongresszushoz kapcsolja: nemcsak a kongresszusi programfüzet színvágát idéző módon, de a világkonferencia logójának feltüntetése révén is. E kiadványok mellé társítható a magyar névkutatás ezredforduló utáni szakirodalmának bibliográfiáját – a korábbi, hasonló tárgyú kötet folytatásaként – közlétező, az *Onomastica Uralica* sorozatában megjelent kiadvány is (HLAVACSKA–KOVÁCS ed. 2017, 160 lap).

5. Az ICOS-kongresszus a sikeres lebonyolításával befejeződött ugyan, de a projekt még nem zárult le: hátralévő fontos feladat az elhangzott előadások köteté szerkesztése és megjelentetése. A nemzetközi névtani kongresszusok – valóban terjedelmes – kötetei az utóbbi időkben már csak elektronikus formában jelentek meg. A szervezők azonban a hagyományos és az elektronikus közzététel és hozzáférhetőség lehetőségét célszerűen egyesítve, a mostani világkonferencia előadásait az *Onomastica Uralica* soron következő köteteként kívánják megjelentetni, mégpedig a megszokottnál rövidebb időn belül. A konferencia szervezésében tanúsított hatékonyságot is látva, joggal bízhatunk abban, hogy ezeket a köteteket így hamarosan olvashatjuk is majd.

Hivatkozott irodalom

- BÖLCSKEI ANDREA – FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk. 2017. *Magyar és nemzetközi névtani terminológia / Hungarian and International Onomastic Terminology*. International Council of Onomastic Sciences – Magyar Nyelvtudományi Társaság, Uppsala–Budapest. <https://doi.org/10.26546/5061110>
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- HLAVACSKA, EDIT – KOVÁCS, ÉVA ed. 2017. *Selected Bibliography of the Onomastics of the Hungarian Language 2000–2016*. Onomastica Uralica 9. Debrecen University Press, Debrecen–Helsinki.
- HOFFMANN, ISTVÁN – RÁCZ, ANITA – TÓTH, VALÉRIA 2017. *History of Hungarian Toponyms*. Helmut Buske Verlag, Hamburg.
- KOVÁCS, ÉVA ed. 2017. *A Survey of Historical Toponomastics*. Publications of the Hungarian Name Archive 44. Debrecen University Press, Debrecen.
- RESZEGI, KATALIN 2017. *The History of Onomastic Research in Debrecen*. Publications of the Institute of Hungarian Linguistics University of Debrecen. Debrecen University Press, Debrecen.
- TÓTH VALÉRIA 2017. Egy kongresszus szervezésének tapasztalatai. A XXVI. Nemzetközi Névtudományi Kongresszus. *Névtani Értesítő* 39: 149–154.

FARKAS TAMÁS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7732-2302>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

TAMÁS FARKAS, Report on the 26th International Congress of Onomastic Sciences

The 26th International Congress of Onomastic Sciences was held between 27th August and 1st September 2017 at the University of Debrecen, Hungary. The 230 participants arrived at the conference from 41 countries, representing 120 research centres. The central topic of the conference was Locality and globality in the world of names. Most papers were delivered in parallel sections; however, one day was devoted to topic-specific symposia of mostly invited speakers. Paper presentations were accompanied by several other kinds of professional events. Different bodies and working groups of ICOS arranged their meetings; an exhibition of onomastic publications and digital databases could also be viewed. The ICOS Congress displayed today's onomastics as a vivid, diversified research field with international dimensions, in which Hungarian onomastics find its position and role well.